

12. 11. 11

15692

Zweinbühl st. 42

891.99

11-29

Zimp- Amphibolite

1905

ՀԻՄՆԱԲԱՊԻԹԻՒՆ ՄՈՎՍԵՍԻ

1234

Ի. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

ՃԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

891.99
Պ-29

2003

ՆՈՐ-ՆԱՆԻՋԵՒԱՆ
Տպարան Սերովյե՝ Ա. ազեանցի
1905

891. 99 -

7-29

u m

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ՄՈՂՍԷՍԻ

Բ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

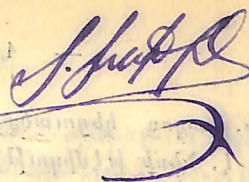
ԺԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

1009
389/2

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ
Տպարան Սերովբէ Աւագեանցի

1905

ՇԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Վլատիմիր Բառփիշը կենճ, շէնքով, իրեն գործին մուխա-
յէթ առուտուրական մարդ էր. աղբատ հօր-մօր գաւակ, ութը
տարույն էօրսիւղ մնացած, ինքը իրեն գուլխուն վարպետ գնա-
ցած, ինքը իրեն գուլխուն խանութի խղմէթքեալ մտած. 21
տարու խանութի ու պղարիկ սէրմիայի տէր էղած, 23 տարու
մէքամ շէնքով, տեսօր, կիր խալէմ գիտցող, ամա խաբիպիկիտ
սօյէ աղջիկայ վըրայ կարգըված, տահա 27 չի մտած էրկու օր-
գու ու մէկ աղջիկայ հար էղած էր՝ եփօր ես նարա առջի ան-
գամ ճանչըցանը:

Օրդուս պէս սիրեցի իտա տղին: Խանութին քովէն որ
կանցնէի նը՝ տայմա գործի վրայ կը տեսնէի նարան — եա քա-
ղաքավարի, ինքը իրեն չի ցածցունիլէն միշթէրիններուն հետը
կալաճի կանէր, եա սթօյրային էտեը աչքը փէնճէրէին արած
կաղէթ կը կարգար, եա գարակներուն պարին կը սրբէր, կը շա-
րէր, տէղէ տէղ կը փոխէր, եա ստակը կը համրէր, եա մէկ շշօթ
կամ մէկ բարեաղիր կը գրէր, կարճ՝ պարապ, առանց գործի
հէշ չէր կենար: Սապահթան սահաթը օխտին նարա խանութը
բաց կըլար ու իրիկունները մթնելէն շատ ուշ կը փակվէր:
«Էրնէ՛կ սայեախուիդ, էրնէ՛կ օղուշախիդ, կասէի միտքիս մէ-
ջէն, ու սիրտս պէթէր կուգէր մէկ հնարով նարա տունը մըտ-
նելու ու կեցուածքը, տուն-տեղ պայեածը տեսնելու: Իմ սիրած
բանըս է տէյէմիշ անելու քի՛ խօլօք մարդը ի՛նչ կերպ տուն
կը կառավարէ, ապրուստ ունի ու գաւակ կը մեծցունէ, զէրէ
շնախուայ առեմըս խըթ տուն կը գուտնուս, որ անտիրօջ եա
նարա սայեախույի խելքով ման գայ: Ասվածըդ կը սիրիս՝
տունին նետը տուսը եա առիթիթերթուն մարիֆէթն է, եա

Дозволено Цензурою Тифлисъ, 29 Июля 1905 г.

մէպէլշէր-ին. տղոց կեցուածքը ու խօսուածքը կուվէռնան-
քային էմէկն է. նիսի թէմիզութիւնը կօռնիշնային աշխատանքն
է. զիաֆէթ, ես մէկ հաց, ես մէկ ժողոտանք անելու լանը՝
նոմայ ստակ կուլու Լնտոխշին փէշը. սաղ քոսինին թանգնոց
զահիրաներով կուտան փոփուսին ձեռքը, տունին ալայ արծըթէ
թախըմը թէսլիմ կանին լաքէյնիւրուն, Ասվածըզ կը սիրիս, ան-
կէ հաքը խաղեայքային բան կը մնայ որ անելու... Տունին տէ-
րոջը համար բան չ'ատինք, զէրէ նա վատտակին էտէն է: Ես
ասպէս միտք կանէի՝ խօլօք Վլատիմիւ Քառփիշին սայեախլուն
չունքի իրեն հաւնածն ու խաքիպիկիտ տունէ առած է նը,
հնար չի կայ, որ փեռա—մեռատ բան պիտի չիլայ, չէնէ, կա-
լաճիին սուտը պէտք չէ, ասպէս շէնքով տղին ամեն զէնկին հար-
մար ալ թալսայ տալէն պիտի տային իրենց աղջիկանը, իլլայի
աս մօտիկ տարիներս, երբ եօսըխի գալու լէվէնտը, Էվէքթ
արծաթ թայէսին պէս, խրթ էզըլ է:

Մէկ օր մտայ Վլատիմիւ Քառփիշին խանութը.

— «Ճանա, աղէկ չայ ունիս», հարցուցի:

— Ունիմ, հապա չունիմ. ասաց: Ու դառնալով խանութի
խզմէթքեարին, «հաճէ՛ վաղելէն զնա տուն, ետնկայիդ ասն, որ
աղլի ցիպիթի չայէն մէկ ֆունթ քաշէ տայ»:

— Մէմալ ինչ զահմէթ, ասի, թօ մնայ, ես ինքս կուգամ
կառնում: Միտքս անէր, որ ատ սուտ մահանայով կուզէի նաքա
տունը մանելու:

— Չէ տահա ինչ, ասաց Վլատիմիւ Քառփիշը, միտքս չի
հասկցած, տղան կը պերէ-շտէ, մեմալ քեզի ինչ զահմէթ:

— Ի՞նչ է, ինծիմէն մէկ կապաթ չայ այամիշ կանիս ինչ.
պէքիմ քու տունիդ չային համը նայելու կուզիմ, ասի խնատելն:

— Ատպէս է նը՝ կուլխուս վրան, ասաց նա. հաճէ թէզ
վազ մեր տուն, ասա ետնկայիդ որ հաղիրտըուի. «մեզի չայի
մարդ պիտ գայ» ասն:

— Աղէկ, ասաց խանութի տղան ու խուշի պէս թռաւ:

Իրիկուան շանկիւրէն սահաթ ու կէս—էրկ սահաթ անցած
Վլատիմիւ Քառփիշին հետ գնացի նաքա տունը:

Ձէնկիններու մեծ-մեծ տուններ, պօյեալը, նախած պա-
տերով ու առեքներով, պիւրիւնիքէ ու շօլթէ փէրտէներով,

թանգնոց մէպիւներով, օսկէճրած ճաղերով ու շանտայներով
տուներ շատ տեսիլ էի, համա՛ ասպէս քիվ ու սօսուն տուն, ինչ-
պէս որ Վլատիմիւ Քառփիշինն էր նը՝ տահա հէշ տեսած չէի:
Ամէն տեղ թէմիզութիւն ու սքուս, ամէն տեղ խօլօք տանտի-
կինի աչք ու էմէկ—հէշ մէկ աւելի ու հէշ մէկ սպակաւ բան.
ամէն բան իրեն տեղը. տունին մէջի ամէն մէկ բանէ սօսուն,
կուտուց, շէնքով, խօլօք, կէնճ տանտիկինի հոտ կուգար: Տահա
աչքովս չի տեսած՝ միտքովս հասկցայ, որ Վլատիմիւ Քառ-
փիշին կնիկը անպատճառ թէօյֆէ կնիմարդ պիտ լար:

Ասածս ասած էր: Տահա նոր նես մտած էինք ու տեղերս
նստած, մեմալ նայիս նես մտաւ մէքամ օրթախարէր պօյով
կնիմարդ՝ շատ կէնճ, պէթէր կէնճ, անխատար ասիմ որ՝ թէ որ
չիմանայի նարա սայեախլու, իրեք դաւակի մար էզածը՝ ան-
պատճառ 15-16 տարու աղջիկ կըկիտնայի: Վառուշին Լքիսին
նախը հասկըցունելու համար, կասիմ նաղլու տեսօք էր: Ատ
սոյ տեսքը մեր օրերը քանի կերթայ կը քիշնայ: Աղջիկայ նաղ-
լու տեսքը սալթը քիվ տուներու մէջ ու մամանիւրուն խանութ-
ներուն տակը մէյտան կուգայ: Ես չօխտան տէյէմիշ արիլ իմ,
որ տեսքը տեսք է, ամա որ վրան նամուս ու քիվութիւն աւել-
ցնուս, տեսքը մէմը մէմալ կըլայ: Խորզ է, սուս է, կասին քի՛
թէ որ աղջիկայ վրայ շատ աչքեր նային՝ նարա տեսքը կը խան-
կուի: Վրայէն պէլլի էր, որ Վառուշը հայի էվէլքի քիվ մօր ծեղք
մեծցած էր:

Չայի ատեն Վառուշը պահը-մէմը կըմանէր— կէլլէր. պէս-
պէլլի էր, որ պանուր, կօռնիշնա չունէին, զէրէ չայ խօրդօ-
ղը ինքն էր. պերտոն ալ աղլի խանութի խզմէթքեարը:

Խայմախը առնելու ատէն, «աս ի՞նչ տեսօք խայմախ է,
որիմէն կառնուք», ասի:

— Մենք կով ունինք, ես ինքս կը տնիմ, ասաց Վառուշը:

— Ի՛, ասի, հէշ ատպէս բան կըլայ. հէմ տուն-տեղ կա-
ռավարել, հէմ մանար տղաք մեծցնել, հէմ ալ կո՞վ նայել...

— Մէքամ կովին համար 5-6 մանէթ չիտայի, աճըռմանք
խաղախ պանուր նես չի մացնէի պարէմ, ասաց խնամնտալէն
Վառուշը. իրիկուն սապախտան ես ինքս կըկըթիմ, ասաց ու
կարմրեցաւ, սանքի կամշնար իրեն աշխատանքէն. անիսէ վրան

նայելով՝ սիրտիս ուրախութիւնէն չիտէի ի՞նչ անիմ...

— Ատ ամենը շատ աղէկ ամա, ասի, աչքըս տառցրնելէն ունեւորին վրան, կով կըթելու եւ ունեւոր չալեղ՝ մէկ մէկու ան- նմանակ բաներ ին, կիտիս քի մեր ժամանակուայ կինիմարդոց հարճ բան չէ...

— Զէ տա ինչ, ասաց Վառուշը ամբընալէն ու նախշուն աչքերը վար անելէն, անալ ի՞նչ է որ. մէկ պայի կէրթամ կը- կըթիմ, կը խալսիմ խառնվեթէս...

— Կովը կով է, ասի, հապա կերակուր էփելը, այեախ- չանախը...

— Անալ շատ տիժար բան է ինչ...

— Հապա տղար նայելը...

— Թէք Ասված մարդուս առողջութիւն տայ, չէնէ ատ ամէ- նը շատ թեթեւ բաներ ին:

Օսկի կինիմարդ իս, ասի միտքիս մէջէն. Ասված տայ որ մինչի վերջը էրիկը քու խաթրը ճանչնայ:

— Հաքա Վառուշ, ասաց Վլախիմիւ Քառփիշը, զահմէթ ալ լանը՝ չալիս նը աղլի հալան որ Մոսկովէն նոր պէ- րին նը...

Առանց նազեր ծախելու, Վառուշը էլլաւ տեղէն, պա- ցից ունեւոր, նստաւ առջև ու պաշալայից Մէնտէլսոնի բախ- ունիւն... Խորդ է, չալածը Ռուպինշթէյնին չէր լմանէր և ոչ Քոնթօքիյին, ամա մեր քաղաքի համար ու մեր հայ կինիմարդու համար, որ հէմ պանսը չունի, հէմ իրեք տղայ կնայէ, հէմ կով կը կթէ՝ հրաշքէն աւելի էր, գէրէ մեր տեղի սարկիցնող մատամներէն շատ վեր էր—հէպէթ, ասուր ալ հասկընալը պէտք է:

Վառուշին վրան նայելով՝ միտքէս իստ բանը անցաւ. «մեր աղէկ կինիմարդուն հէջ մէկ աղգի կինիմարդ չի հասնիլ. հայ կինիմարդը ուրիշ ամեն կինիմարդներէն վեր է, ամա զաթօ գէշն ալ՝ Ասված հեռի անէ...

Իրջերուայ ուշ ատէն մէկ ֆունթ չայը խովթուխիս տակը դրած՝ սուն տառցայ միթարուած: Իսա տարիքս էկած տա- հա ատպէս պախտաւոր օղլուշախ տեսած չէի:

Ան ալ ասինք՝ ինչո՞ւ բաղդաւոր պիտի չիլային որ դաքա,

Ասվածը կսիրիս՝ էրիկը կէնճ ու աշխատաւոր. կնիկը հէմ կէնճ, հէմ ճանաւան, հէմ խելօք, հէմ տեսօք:

Էրկու խօսք ասիմ մեր Հայ կինիմարդուն տեսքին վրայ: Աշխարքիս էրեսը եւ էրկու չէշիտ կնկայ տեսք կը ճանչնամ: Մէկը ան է, որ իրեն էրկանը պախտաւոր կանէ, մէկայն ալ ան է, որ աշխարքին կը դարմացնէ: Աս էրկուսում տեսքին վրայ եւ բան չիմ ասիլ, մէմը որ՝ տեղս ու ժամանակս մէ- տօմը եօռըխաղ է, մէմալ որ, փառք Աստու, հայ կինիմարդը շատ խըթ ատ սօյ տեսք կունենայ. ատենով—ժամանակով, պա- մութիւնը կասէ, որ մեր Փառանձեմ թագուհին ատ սօյ տեսք ունեցել է, որն, էրկու էրկայ կօլօխ ուտելէն ետքը, իրեն կօլօխն ալ կերիլ է. սրեմն մէկը թողունը ատ: Առջի տես- քը, որ ասի էրիկ պախտաւորցնող՝ ասպէս կըլայ: Էնկսիֆթէ կնիկմարդը եւ աղջիկը պիտ լայ առողջ, սաղամ. թուշերը ճակատէն թեկարան վար, մինչի կզակը՝ ալ վարդի պէս. էրէ- սին կունը պթէր ճերմակէն թեկարան թուխ, եւ պթէր էսմէրէն թեկարան ճերմակ. աչքերը ցօլուն ու նախշուն, ամա տէնքսըղ-տէնքսըղ նայող պիտի չի լայ: Էրեսին տիպարքին վրայ տրամութին պէտք չէ, ամա խէնդ-խէնդ խունտումն ալ եօռըխաղ բան է. պօյը սըւրի պէս պացըռ չի վայլիլ, չի- սիրած բանըս է, պօյին օրթախարէրը էնկ գովածն է. կի- նիմարդը էրկան ու պարակ վիդ ունեցաւ՝ թուռնայի կըլմանի. պթէր կարճ վիդը, փորը մտածի պէս՝ ան ալ եօռըխաղ է, ասիլ է՝ վիզն ալ օթախարէր պիտ լայ: Խօսքս ի՞նչ էրկըն- ցնում—ամեն բանի մէջ օրթախարէրը էնկ աղէկն ու գովա- կանն է: Ասպէս ին չալ՝ մեր ամեն հայ կինիմարդիկը, աղ- պէս ալ էր մեր չի կըանուած, անթիքա Վառուշը:

Մէկ օր մէկամ կէնճ տղայ, ցուցնելով ժողոտանքի մէջ աղջիկներուն, կհարցունէ մէկ ծերի՝ «ո՞րն է տապամէն տեսօքը»: Ծերն ալ կը տառնայ ու կասէ՝ «որին սիրող սիրից՝ նա է տե- սօքը»: Ես ալ իմ սէմթէս կաւելցնում «մէմը նայէ չորս քովդ, չի սիրելու ինտաններ ին՝ հայ աղջիկները, ամենը իրեն համար մէկ չէշիտ անթիքա չիլակ է—սըր՝ ալ վարդ, սըր ճերմակ դամ-

պախ, որն ալ հոտը աշխարհը փրճող մէնէմէ: Մտած վկայ՝ խհ է հայ տղան, որ իրեն ուրախութիւնը ու բաղդը կը փնտռէ մեր քաղաքէն դուս տեղերը:

Խօսօք հայ տղին ծեռքը ամեն մէկ հայ աղջիկ մէմէկ վառուշ կըլար:

Արալըսը իրեք տարի անցաւ. առ իրեք տարին ալ վրայ-վրայ առուտորական մարդիկ քոփդիս կասին, քոփդիս կըլսին, պէտք էղած տսնը թաթաւ չի գալ, չէլը տրօտ չի կայ, ծովէն ծով չի պոնուիլ, առուտուր չի կայ. թօփ-թօփ պարին, տմպարները իլինը ցորենը ու հունտը, քէսէք-քէսէք ոշխարները կընող չի կայ, առուտուրը թաթալ է, ամենուն էրեսը տըրտմութիւն ու տխրութիւն է: Քաղաքիս ունշպէրը գործ չունի, նաւա օղլուշախը աղքատութեան մէջ կը մաշուի. քոնաթիթ չի կայ. պարաք ունեցողը չի կընալ տալու. պանքերը իրենց ուշօթը թանկըցուցիլ ին, մարդու կաշին միսով կը հանին— փոստը չիտիս ինչ անիս:

Ասպէս օրերուն մէկ օրը, կիւղին մէջ, մէկ թիթիղ հաւայի, իրիկվայ սէմթ վլատիմիւ Քառփիշը կայնած էր խանութի տուին քովը ու սիրտին նեղութիւնէն ձմրուկի կուտ կուտէր (նա թիթիւնի ալըշմիշ էղած չէր՝ աւելորդ խարճ կանիմ տէլին)... Անոր սաղ օրը ճէմը 75 քապիկի պարի ծախիլ էր, անալ՝ վէրսիս, ու միտք կանէր. «Իսա ինչ է իսա մեր հալը, կասէր ինքը իրեն, մէկ տարի տահա ասպէս էրթանը՝ փոսթը խանութներս պիտի փակինք, ուրիշ սրա չի կայ. սէրմիաներս հայ-հայ կէսմակէս էղաւ, տահա իսա քոփդիս է, ինչ—հօրս ցաւըն է՝ մեր ետխայէն վաղ չի գալ: Օղլուշախի էրէսը նայելու կամընչնամ,—հաղիքէն ուտիլը մեղի պէս մանառ քափթալով մարդուն ձեռք կուտայ...

Ասպէս միտքի պաթած էր մեր վլատիմիւ Քառփիշը, եփոր նարան մօտիկցաւ նարա պօյտաշ բարեկամներէն մէկը՝ Խաշուկ Պէնկիթովը ու ասաց. «Հաժէ՛ ինչ քիթըդ կախած կեցիլիս, ես քեզի ասած չիմ—կուզիս կօլօխըդ պատին գարկ ու պատռէ, աշխարհիս ստեղծածէն վերի կէնէ մէկ, վրան տահա մէկ՝ էրկու կանէ, ասպէս էղիլ է, ասպէս ալ պիտ լայ.

մեր միտք անելէն ու մաշվելէն լան չի գոյանալ...

—Ախպար, ինչպէս միտք չանիս, ծախսը ալայ-մալայ դադուիլ է, կըհաւատամս՝ ասօր փիթուն օրը ճէմը 75 քապիկի պան ծախիլ ինք, անալ՝ վէրսիս, մէքամ փեռատ միշտէրի...

—Իմ ասածս ալ ինչ է որ, ես ալ չտէ առ կասիմ տա, միտք անելէն պան կը գոյանայ հէշ. քաղաքիս մէջը մէնակ դուն չիս խօմ, ալայըս ալ ատոր կանկատողն ինք, ասպէս փէռատ տարինըրը ատէթը համբերութիւն պիտ ունենաս, էրիմարդ պիտ լաս, սիրտդ ամուր պիտ պայիս, մաշվելու չիս...

—Փամիլը՝ ինչպէս չի մաշվիս, եփոր առանց անոր ալ պղտիկ սէրմիաներս հայ-հայ կէսը դադուինք...

—Պօշ բաներ է տսածդ, իս մի լալ... հայտէ արի տանիմ քեզի քուլ՝ քիշ մը էկէմիշ կըլաո...

—Քլուպ, իսա ինչ է տսածդ. մեղի պէս ծուլթոս, խաթուանոտ առակիլին քուլ էրթալը կը վայլի. ախրացիներըս իմանան նը՝ վրաս կը խնտան, չէ, Խաշուկ, ան մեր հարճ պարի չէ:

—Что пустое талкуешь! իսա ալմի քուլ մանող — էլլողները քեզիմէն վեր մարդիկ ին—ինչ. сдѣлай одолженье! մէջերը ամպէս փէռատները կան, որ мое почтение! Թէք վրայիդ հազածը թախըմ ըլայ:

—Ասպէս կասիս ամա (վրան կօլօխը կը նայէ) աս հալօք ինչպէս էրթամ, ալայ-մալայ ճամալ-իմ ու...

—Пустяки! մէկ պայի տուն մտիլ, չուտ մը թէղ հազվէ արի, ես քեզի հոս պէքլէմիշ կանիմ:

—Քլուպ էրթանք ամա, ասաց վլատիմիւ Քառփիշը արդըն խօսքի պառկած, ես հոն ինչ պիտ անիմ. հոնի մարդոց հետ աշխատիւն չունիմ. թուղթ խաղալ փաշթի չիտիմ... հաժէ՛ էրթալս մէկէնիմէկ պէճ չի անիլ. սա մէկ... ետքէն՝ տարվիմ նը...

—Пустяки! չարէկէն խաղա՝ տա, քեզի վիճ դոռ պիտ անէ թանկնոցը խաղալու: Ան ալ ասինք՝ հէշ ալ թուղթը թօ չի գուրուցէ, ինչ վախ ունիս. փամիլը, աշխատաւոր մարդուն համար 2-3 քապիկը ինչ հօրս —ցաւն է, որ նա չիկընայ իրեն քէֆին համար թապիլու... ասօր աշխատէ, չափալ-չափալ արի,

վաղը տանջըվէ, մէկալում օրը քոկդիտի տիմացիր, վամբլըյ առ կեանք չէ, կատարեալ զօրիք է-ու... Տէ թէզ կընա հագ-վէ արի... Հէչօլմասա մէտօմը սիրադդ կըսացվի, խասէվէթը կօլօխէտ տաղըմիշ կըլայ, между прочимъ իտա առուտուրն ալ սըրայի կիյնի:

Աս խօլօք, օրինաւոր խօսքերուն ղէմ Վլատիմիւ Քառ-փիշը խօսք չի կտաւ, անկամը կախից:

— Էյ առպէս է նը՝ էրթամ հագվիմ ու շինաը կը տառ-նամ, տուն փաքուաը հոս կեցիր:

Ասաց ու գնաց ղէպի տուն: Եփոր նես մտաւ նը՝ «Հաքա Վառուշ, ասաց, կիտլիս ինչ, աս իրիկուն միտք ունիմ քլուպ էրթալու, ինչ կասիս, մեր խաշուկը զօռ կանէ, էրթանը, կասէ, սիրադ կը պացվի, կասէ:

— Հապա-ինչ, խիստ աղէկ կանիս, ասաց Վառուշը, հալիք կերթայ ու՝ տոն ինչու էրթալու շիս ոյ. թուղթի նստիս նը՝ խա խրատըս միտքըդ պայէ—եա շատ մի տարվիլ, եա հէչ մի տարիլ, շուղիմ. կիտիս քի թուղթէն առած ստակը հարամ վաս-տըկածի պէս բան է...

— Հա, հա, հա, հա, խնդաց Վլատիմիւ Քառփիշը մենք տարիլէն վաղ էկանք, թէք մեզի չի թռթրէին:

Հազվեցաւ ու գնաց խանութ. խանութէն ալ խաշուկին հետ մէկտեղ ղէպի քլուպ գնաց:

Նես որ մտաւ՝ շատ ճանչուր մարդիկ տիմացը էլլան, «Օ՛, բարեւ էկար, Վլատիմիւ Քառփիշ, ասին, աս սը քամին փշից քեզի մեր սէմթերը, սաղ քաղաքիս մէջ մենակ տուն մնացիլ էիր օրինաւոր հին-հաւատի հայ. տուն ալ սր մեր մէջը խառնըվեցա՛ւ՝ արդըս կորաւ մեր քաղաքին բարի նամը», ասին խնտալէն. հէպէթ ասածներուն թէսը պիտի հասկնային:

Չէ, չախան անդին, ասաց մեր քլուպիստներէն մէկը, իտա թուղթ խաղալ կասին նը՝ շոտ պէթէր գէշ պան գիտիլ... Զինտիվայ առենս ուտիս, սըլին տունը, սը մինիստուր, սը սե-նաթընը թուղթ չի խաղալ որ... Պօշ բաներ է... Պերանները — թուրածներս մէկքանի սոտ խօլօքներ, սուտ քարոզիչներ մէյ-տան էլլիլ ին՝ իմիշ թուղթ խաղալը անշահ բան է, իմիշ ճէպի զարար է... Վճ՛վ ապա մեր կուլիսուն նաշայնիք տըրիլ է...

ստակըս իմըս չէ, ժամանակըս իմըս չէ, հրամանըս իմըս չէ. կուզիմ-չտէ խաղալու, նայիմ անելիքըդ ինչ է... Պօշ բան է, պօշ բան է, Վլատիմիւ Քառփիշ. ամիսը 2-3 մանէթ հէչ հէ-սապ չէ շէնքով առուտուրական մարդուն համար: Հէչօլմասա, հոս նայէ, խօճատէնէկ քէզի համար շէնքով մարդոց հետ կընըս-տիս թէմիզ սօսուն օտայի մէջ, 4-5 սահաթ քէֆով սէֆայով ժամանակ կանցնուս. մարդավարի լաքէյները տիմացդ խղմէթ-քեարութիւն կանին. подавай чай съ лимономъ! կասիս,— լիմօ-նով չայը թէմիզ, թախըմ կըպերէ տիմացդ կըտնէ.— зельцер-ской воды подай! կասիս,— ան ալ կը պերէ. ուշկէկ ասեն, փորըս քաղցըծցաւ իսէ՛ քառթը կառնուս, մատով կըցուցնուս. մէմալ նայիս պալապան պէքթէսը, պուկերը վրայէն պիւրիւմ-պիւրիւմ էլլիլէն՝ կպերէ պզտիկ սթօլով քովդ կանէ,— մէկ ծեռ-քով թուղթ խաղա՛, մէկ ծեռքով ալ կեր, փամբլըյ, փամէշիքի կեանք է որ կայ, и честно и благородно! Հածէ, Վլատիմիւ Քառփիշ, քեզի բան կասիմ խօլօք— էղիր, ժամանակիս փալի-թիքը հասկըցիր,— խանութի մէջ փակվիս, պօղօճ կառելու որն է. ասպէս — ասպէսով փիթուն կեանքըդ պաղարի փօռսուս կռծո-լոտ թառկովեցը կմնաս: Մարդոց մէջ մօիր, մարդ ճանչցիր, հալիսին հետ աշնաութին արա՛, ինքդ քեզի մարդոց ճանչցուր, որ մէկ օր աղէկ սլուշըյ թաւը ձգիս... Երկուսում քլուպիսթն ալ, առջինին խօսքը կըտուէլէն, ասաց՝ «Հածէ, Վարդերես, քառթը որ կայ՝ սալթը էկէնճէ չի կիտնաս, անոր մէջը շատ բան կը միկնի. քառթին սէպէպով աղէկ-աղէկ մարդոցը հետ կը նստիս— կէլլիս, վրադ շէնք ու շնորք կուզայ, սրայի մարդ կըլաս, մէկ օր ալ տումայի կլանին, ուփռավայի չլէն, պէքիմ սլանքի տիոէթթօն ալ կընտուվիս... Չէ, ճանս, քառթ ասածդ անխաբէր փռասթօյ բան չէ: Քանի քանին մեր շնախվայ աղա-ներէն կիտիմ, որ սալթը քառթին սէպէպով չէշիտ-չէշիտ պա-տիւի ու շահերու արժանացիլ ին»:

Աս խօսքերը տահա աւելի շաշըմիշ արին մեր Վլատի-միւ Քառփիշին. ու նա աղէկ հասկըցաւ, որ մինչի առ օրը իսկական կեանքը ու պահթը հասկըցած չէ էղիլ է. երբ մահկա-նացու մարդուս համար ոս աշխարքիս մէջ քէֆ ու երջանկութիւն կայ՝ առ քլուպին մէջը ու կանանչ սթօլին առջեն է էղիլ է...

Մէքշիմէն Վլատիմիռ Քառփիշը, մեր բարեկամ Խաչուկը ու տահա էրկու հոգի մանառ պաղիբկեաններ նստան հեռու-կէկ սթօլին առջևը ու պաշլայեցին купиль-ները, семь безъ козырей-ները, приглашаю-ները, въ темную-ները և այլն, և այլն, ինչպէս որ գիտիք-նր:

Թուղթի մէջ ես մէկ բան տէյէմիշ արիւ իմ. Թուղթ խաղալը ամէն մարդու խելքին բանը չէ. ամպէս մարդ կայ, որ 25-30 տարի հաշվէ ամէն օր կը խաղայ, տայմա կը տարվի ու հէշ խաղալուն հօռթը չի կուտնուլ. ամպէս ալ մարդ կայ, որ խաղին սէքուէթը շատ շուտ կը հասկնայ: Կարճ՝ Թուղթ խաղալու համար ուրիշ Թապիյէթ ու խելք պէտք է: Վլատիմիռ Քառփիշը աս վերջի սօյէն էր, նա շուտ հասկըցաւ խաղին ֆէնտը ու մարիֆէթը: Թուղթի նստած — չի նստած՝ էնկ սիֆիթէ 7 безъ двухъ նստեցուց իրեն առխատաշին՝ Խաչուկին. անկէ ետքը, ծեռը իշքիլի Թուղթերով безъ козырей խաղաց, մէտօմ ալ անգին մէկ ուրիշի 8 безъ двухъ Թուղթ, ետքէն ինքը 8 червей խաղաց էփպէի փէռատ Թուղթերով, ամպէս, որ՝ եփոր Թուղթէն էլլանը, Թէպէպ չարէկ քապիկէն խաղացիւ էին, կէնէ իրէք մանէթ տարից: Սահաթին ալ արդըխ տանը-մէկնեքու կէթար: Կարգըվելէն վէրի օր էլած չէր, որ աս խաբէր ուշ տուն գար. տայմա 9 սահաթին տունը կըլար: Սիրտը հուճուճ էր: Վաղելէն տուն գնաց: Վառուշը առուին ծանը լըօից նը՝ ամպէս հըռըշման տիմաց վաղից, սանրի Վլատիմիռ Քառփիշը չօխտան չի տեսած հեռաւոր ճամբորդ էր. ամուր փաթթըվեցաւ վիզին, էպպէի ատէն գիւրկէն ապուլ չի տուից ու քանի մի արտըսունք ալ կաթեցուց նաշա էրեսին վրայ:

— Հաքա Վառուշ, ասաց Վլատիմիռ Քառփիշը, արմընալու պան չէ՞ իսա, փիթուն օրը շունի պէս տանճըված, Թաթալին տակը, քաղցած փորով, մըսած՝ անճախ 75 քապիկի բան ծախեցի — մէջէն 20 քապիկ ֆայտա ես ըլայ, ես չէ, ամա տաք քլուպին մէջը սահաթ նստած (արալըխտա 2 կուաթ լիմօնով չայ ալ խմեցի) իրեք մանէթ վաստըկեցայ, հս հս հս հս:

— Տեղը կենայ իսա Թուղթին հարամ ստակը, ասաց Վառուշը, վրան նայելիք չի գալ. տարվելէ անքան չիմ վախնալ,

ինչքան որ տարելէդ. մահ փաթթըվի վրան... անալ չէ ասօր գէշ էրածներ տեսիլ էի...

Մէկալում օրը Վլատիմիռ Քառփիշը, սապահթան կանօխ, խանութի աղին ծեռըով տուն խրկից մէկամ կէր կօռէլ, իրեք ֆունթ ասէթա, փուխի պէս կակող պաղարի հաց, տասը հատ փօթազալ, մէկ օխա խունծոր, էրկու ֆունթ արուլայի պիրինծ, մէկ ֆունթ ալ Թափ Թաղէ կարագ: Խութսուզ մանտըռ տղաքը պէթէր խանտում էղան, դէրէ չօխտան նացա պերանը ատպէս աղիդ բաներ մտած չէր. լսիլ իք, մէկ խօսք կայ քի՝ «Հային ստակը աղապին մնացածէն Թօփ կըլայ». Թառան, չափախ, ճիկար, աղած միւս, իմօր — աս էին նացա ամեն օրվայ դահրան:

Ան օրը նացա տրապէղին վրան մէյտան էկան համով խաշած ասէթա, կօռէլին ճուրին փիլաֆ, խաշած կօռէլ կառ-չիցով...

Ան օրը ամենքը անուշ-անուշ կերան ամա՝ ան օրէն ալ Վառուշին էրեօին խունտումը խայիպ էղաւ ու մնալ ետ չեկաւ:

Հայ կինիմարդու քիպիբին հետը տուն շախա չանիս, տուն մօռցիլ իս, որ մեր հայ կինիմարդը իրեն Աստուծուն ծեռ-քովը ստեղծածն է. տուն մօռցիլ իս, որ հայ կինիմարդը Աստուծու արարածներուն պսակն է...

Ան իրիկուն կէնէ էկաւ Խաչուկը Վլատիմիռ Քառփիշին էտէն ու քլուպ տալաւ: Սիֆիթէ Վլատիմիռ Քառփիշը մէկ-քանի ժում չէ-մէ ասաց ամա՝ Խաչուկը Թէպ խօսքը կտուց. «ամօթ չէ, ասաց, իրեք մանէթ տեսած չիս ինչ, վնդ արի, էրթանը. հալիլ Թահմին կանէ քի՝ կոճ տարող պըղըխճի տղու պէսնակ՝ առխատաշներու Թաթիլ իս, տիթ-պապամ փախիլ իս»:

Ատպէս խօսքերուն ինչ պատասխան տար մեր Վլատիմիռ Քառփիշը. լայլած հագվեցաւ, գնաց հետը: Մէկալ սէմթէ եալ՝ տունը նստել պէթէր պէզմիշ էղիլ էր օղորմելին: Մեր

ըլուպին մեծ, լան, պացըռ, թէմիզ օտաները, удобный мебель-ները, չէշիտ-չէշիտ մարդիկ, չէշիտ-չէշիտ ու համով կերակուրներ. կուզիս՝ քալէ, վօլթա արւա. կուզիս՝ նիստ, խաղա. կուզիս՝ կարգա—քեզի պան ասող չի կայ: Փամբլըյ, բան հինկ քալիկով, ասկից աժան տեղ կըկուտնսնս-որ մարդավարի օր անցնելու:

Ան իրիկունն ալ Վլատիմիռ Քառփիշին թուղթի նստեցուցին. ան անգամին ալ նարա ճէպը մտաւ հալխին ստակը, ամա էրէկվանէն շատ աւելի. գէրէ աս տապառ նա ուրք արաւ կէս քապիկէն խաղալու ու տարից օխալ մանէթ ու կէս:

Մէկալում օրը նարա յորձուկու—հացը աւելի աղիղ ու համով էր. աս տապառայի կերակուրներն էին՝ հաւի ճուրին չէհրի ապուր, կովի լուզու անուշ ուտելով, պուտին, քանտիթըռ Անտոնիշին փիռօթինները, նարա պիտիթային մաղաղէն հաւող, փօռթաղալ ու տանձ, Խաչուկ-ային խանութէն ալ գինի չորցուցած հաւողէ: Պաղարէն մնացած ստակով տղոց համար կընվեցան տեսօք պաթինքաներ ու մէմէկ հալաւցու:

Կնկանը սիրտը չի ցաւցունելու համար Վլատիմիռ Քառփիշը աս տապառ եալ չուղաց տարած ստակը իրէն քասոային մէջը դնելու, ու, ինչպէս տեսանք, հայտա-հուշտա պաներ գնից, օր թուղթով տուն-տեղ պայտղ չերեայ—տէին:

Իրեքում օրը պախտը աւելի յաջողեցաւ մեր Վլատիմիռ Քառփիշին. գէրէ աս տապառ, առջիններուն պէս, սահաթը 11-ին տուն չի-կնաց նա, հապա՝ շատ ուշ, պոշը կլօխէն անցուց, այսինքն՝ մէկալում օրը... Աս տապառ նա տուն չի մտաւ, հապա՝ շիտակ խանութ կնաց: Ան օր նա փռաֆէռանտէն ջոկ աղլի խաղերն ալ խաղալու ուրք արաւ: Ռիսք արաւ ամա՝ զաթօ ուրքն ալ բանի լմանեցաւ. թամամ 800 մանէթ տարից:

Խանութ էկաւ նը՝ խմտանքը պէթէր կըտանջէր նարան, «փիթուն գըշեր, միտք կանէր նա, Վառուշըս քուն էլած պիտ չիլայ, թաց աչքերը տուռին տառցուցած»:

Աս տապառ է ամա՝ 800 ալ նոմայ բան է մէքամ պըգ-տի խանութի տէր կէնձ մարդու համար, աս հաշվէ նարա մէկ տարվայ վաստակն է... Զընտխ ինչ անէ աս ստակը, սէրմի-ային հմար խառնէ, չէնէ... Զատ միտք արաւ, շատ միտք արաւ

ու վերջը-վերջը ասպէս վճուրց, 600-ը տանէ Ռաստով պանք տնէ. 200-ին ալ Վառուշին համար մասնի, ապոճան, խոտ մաթեռիէ փլաթիցու կնէ: Ամպէս ալ արաւ: Տուն էկաւ նը՝ պանքի պիլէթը Վառուշին առջեւ տրից, պաշիշիններն ալ շարից ունեալին վրան: Վառուշին էրեսը լացի, արտասուներ Նշան չի կար ու բերանէն կանկաւներ չէլլան ամա՝ նարա մեռիկ կուն էրեսին վրան խոնառում ալ չերեցաւ: Պէլլի էր, օր նէսթիէն կըտանջըվէր:

Աս բանը մեր բախտաւոր Վլատիմիռ Քառփիշի ֆառլին չի կնաց, գէրէ նարա կօլօխը իլինք էր մօնօնելով, աղաներով, չէրէն-չէրէն տախնացիաներով, օր խաղի սթօլին վրան տարովէն անքով կը քալին:

Ան օր նա մէմալ խանութ չի կնաց. խըղմէթքեարը օր իրիկվան տաէն պալիքները պերից նը՝ «ասօր, ասաց, ծախսերս աղէկ էր, գէշ չէր, բաւսուն մանէթի պարի ծախվեցաւ», ու ստակը տրից Վլատիմիռ Քառփիշին տիմացը: Վլատիմիռ Քառփիշը քիթին տակէն խնայց պարիին տուած քեարին վրան: «Չօւխախին քովը կեցողին՝ թաթաւին ջուրը մեծ եարտըմ չէ»:

Ասպէս սրտաղի մմիս ու կէս անցաւ: Աս արալիսը Վլատիմիռ Քառփիշը, խորդ է, խոշոր գաւեր չի ձգից, ամա պաղարին ու փախալ խանութին խարճը պօլ-պօլ կը հանէր: Ատկէ ճոկ՝ մէքամ չէնքով խաղախ պանսը պոնից, օր նարա կերակուրը կ'անէր, կովը կըկիթէր ու տունները կալվէր. էրկու շաբաթը մէմը փռաշքա կուգար, լուացք ու իւթիւ կանէր: Արդըն նա սէնթուքին տակէն հայի կապա չէր հագնիլ, հապա, ժէլէթ, անոր տակէն ալ՝ փուքի պէս ճերմակ ու տիգ իւթիւ արած բարակ քիթանէ չապիկ: Փիճակ, ժէլէթ, պրիւք՝ ալայը թախմ էր, Ռաստով կարած: Օսկի սահաթը ժէլէթին ճէպը, վրան ալ НОВОМОДНЫЙ ցէփօշքա, օր էրկու ճէպը կը լանը. անոր վրան ալ փէշաթ, մետալիօն, ցիկառ կտրիլու մաշինքա, աչխարքիս սէմթերը ցուցնող քամփաս, մանառ բաներ նայելու միքուսքօփ, և այլն և այլն,—մէկ թօփ ճնկլատաւներ: Սաղ ձեռքին մատին վրայ մէքամ խաս փերուզէ, քովը մանառ էլ-

մասններ շարած մատնի, որ թուղթ պաժնած տանն պէթէր տեսը կուտա մարդու ու շատ ալ կը վայլի...

Մէկ օր, Աստուծով, ձեռքս քէօւլէմէնտէն ստակ իյնի նը՝ միւճէթէթ իսա պաները պիտ կնիմ ու պիտի թախմիշ անիմ վրաս, զէրէ՝ չի ճանչցողին հէմ տղա կերեամ, հէմ ալ զէնկին. քլուպի լաքէյներն ալ վրաս պատուով կը նային: Խտապէս իլ-վանները իմ պէթէր սիրած պանս է:

Մէկ օր, ցորեկվայ տանն, Խաչուկը էկաւ, քովի տարաւ Վլատիմիւ Քառփիչին և էպպէի տանն, էրեսը կարմրած, աչքերը ֆըռ-ֆըռ ցօլալէն մէկ բան կ'ասէր: Սիֆթէ կիտիս քի Վլատի-միւ Քառփիչը չուզեցալէն կը լսէր նարան ու խօսքը արժար կէլլէր պերանէն, ամա ետքէն կաւիոցաւ ու սոսաց. «աղէկ, կեր-թամ»:

— Ամպէս է՛նը, ասաց Խաչուկը, տեղ չերթաս, սահաթը թամամ հինկին ինձի նայէ:

Ասաց ու աշքսմիշ լալէն կնաց:

Ան օրը էրկուսում տապաւն էղաւ, որ Վլատիմիւ Քառ-փիչը տունը չի պառկեցաւ, ու մէկալում օրը, յորձուկու տան-ներ Ռաստովէն փառա լծած տռօքայով ետ էկաւ: Վրան-կլօխը թողոտ էր, մաղիւրը պոճնկուած, շապիկը ճմւթկած, կարմիր գինիի ու եղի լէքէներով աճըւած, ինքն ալ էփպէի քէֆլի էր. բերանէն էլլած գինիի ու ցիկառի թուլթու հոտովը մինութվայ մէջ սաղ տունը իլինքցաւ, աչքերը արուն կախած ու քնհատ, էրեսը մեռելի կուն:

— Հաքա Վառուշ, ասաց ամուր ու խուզած ծանով, ումու-ուիլ թօ չի լայ, առանց հացի չինք մնալ, մի վախալ, հալթէն վաշ չինք լալ, քեզի համար ամպէս մէքամ թանկնոց փլաթի կարել տամ, որ մեր քլուպ-պալը ատպէս անթիքա պան տեսած չի լայ... Հաքա Վառուշ, թուր ամենուն վրան, հէշ մի վախալ, ես հոս իմ: Ծոցէն հանից մէքամ հասա փաշքա, «ան իսա վեց հաղաքը» ասաց:

Պատասխան տալու տեղ օդորմիւի կնիմարդը փլաթօրով էրեսը փակից, գնաց մէկալ օտան, պերենքսի վար ինկաւ պար-

ձին վրան, օղիկ-օղիկ լացից ու ետքէն պաշայից պէթէր հա-ղալու. ետք կլօխը պարձէն վերցուց նը՝ ճերմակ պարձերեսին վրան արունի կաթիլը սիւրմիշ էղիլ էր ու ալ ներկիլ էր քթանը: «Վայ մարիկ, մահըս մօտիկցիլ է», կանչից ու սիրտը ան-ցաւ ու ամպէս մնաց:

Ատ արալըսը Վլատիմիւ Քառփիչը արդըս խճառ խճառ քուն կըլար:

Քանի մը օրէն խանութը 8000-ի ծախից, վրան ալ աղլի 6000-ը արից ու պաշայից սահաթ սօյէն ապրելու ու պահը-մէմը Ռաստով էրթալու: Ռաստովի ուսները, տուն ո՞վ իս հարցունէին-նը՝ Нахичеванский купец-իմ, կասէր, նախնուանի հայերը հարցունէին նը՝ Ռաստով մաքեռութիւն կանիմ, կասէր: Մենակ ես միամիտ-միամիտ կը հաւատայի նարա սածին. մէ-կալները խիստ տեղով կիտէին բանին էղէնը, ամա սուտ չի-տիմ կըլային:

Սապահթանները, սահաթը 11 դարկած-չիզարկած, զըխի լերդը պատուած Ռաստով կը վազէր: «Ուտեխ տապէս աճէլէ կերթաս», կը հարցունէի նը, «Ախպար, կասէր, մենք գործի տէր մարդիկ ինք. մեզի մինութ կորցնել կը լայ որ, մազե-րէս շատ գործեր ունինք. հանա նայէ էնկ սիֆթէ պանը պիտ մուտնում, ետքը՝ Վալեանին քանթուր, ետքը՝ Մավուրօստա-թօյին, անկէ ետքը Սքառամանկային, էնկ վերջն ալ պիտ մուտ-նում «Աֆինին» թուրթիւրը—ինչ-ասիս առուտուրական մար-դոց հետ պիտի տեսնուիմ. մեզի առանց գործի քայիլ չիլալ, մեզի պէս մարդուն պօշ-պօշ բաշ-գալը, ային-օյին լաֆեր անելը ծեռը չի տար»:

Ես միամիտ տեղովս էփպէյի առէն հաւատացիլ էի, որ Վլատիմիւ Քառփիչը ու նարա պէս շատերը, որ ինա ցորեկ-ները, սահաթը ասպէս 10-ին 11-ին լերդերը պատուած Ռաս-տով կերթան նը՝ մեծ մեծ գործեր կը տեսնուն. անիսէ ալայը սուտ է էղիլ է:

Մէկ օր, ես ինքս Ռաստով գործ ունենալով ու, խորդ ասիմ, 30-40 քապիկս այեամիշ անելով, խնդրեցի Վլատիմիւ Քառփիչին, ոչ Ռաստով էրթալու լանը՝ ինձի ալ հետը առնէ:

1009
389/2

Մէկալում օրը, խորդ ուր, թամամ սահաթը 10-ին էտէս էկաւ նա, նոտանը արապա, կնացինք: Սատին հասանք նը՝ «ես աստեղ կինջնիմ» ասի, ինջայ արապայէն:

— Ես ալ, ասաց Վլատիմիւ Քառփիշը, գործերս լըմնցնում նը, սահաթ-սահաթ ու կէսէն «Աֆինին» կէրթամ, տուն ալ հոն արի, կնստինք, Նախուան կերթանք: Ամա նայէ, չի մոռնաս, սահաթ ու կէսէն առաջ ես «Աֆինին» չիմ լալ, գէրէ էրկու իրեք պանքեր պիտ մուտնում, անկէ ետքը Վալեանին հետը պիտ տեսնուիմ, Աքառամանկային քանթօն ալ պիտի հանդըպիմ, հարկաւոր գործ կայ, Մալեօքօտաթօյին ալ հառնօլքայի ապաղաղչիք պիտի ցուցնում, տահա մէկ քանի տեղեր ալ պիտի մուտնում—էլլիմ, գէրէ մենք «գործի տէր» մարդիկ ինք. մեզի պօշ լաճերով նստել մնալ չի լալ: Ես նարա ալայ ապաճնիքը հալած եզի տեղ ընդունեցի:

Չունքի ճէմը մէկհատիկ աժանկէկ կալուսթ ուկ պիտի կընէի Եարօվ Իվանիշէն, համան մտայ նարա խանութը, առի աղլի կալուսթ սըքը, փաթթեցի, արի ճէպս ու ինջայ Քայեալովին տունին տակին աշխարհահաճակ «Աֆինին» թաքթիւր: Ինչ տեսնիմ. մեր պարոն Վլատիմիւ Քառփիշը արդէս փովլ էր տիվանին վրան, սթօլին առջևը, հետն ալ նոմայ գործակատար, գործատէր, աշխատասէր, պօշ լաֆեր չի սիրող Վլատիմիւ Քառփիշներ, տիմացները չայ, օյմախի խատար չիշաներով ախի ու ռիւմքաներ. մէկ սերիշ Վլատիմիւ Քառփիշ ալ ֆուէկ-փաթիւճան, թուռչի խըյար ու խաշած քառթօֆիլ կը մանտուէր՝ ազգասիրական դաքսօքայի համար, որն քացախի, կառչիցի, փռավանցքի եզի ու դէթունի հետ խառնած, նացա ասածէն, էնկ պաշ խավալթին է ախիին վրայէն:

Նացա կալաճին ան էր, ինչ որ մեր շնախվայ չորս աղաներու ազգային լաֆը, ալսինքն՝ բամբասանք, չարախօսութիւն, տէրաէրի ու վարդապետի միս-կոծել, չէլիա-չէլիտ աղգային ռէֆօմնիք՝ ճէպէն առանց մէկ քապիկ հանելու, մէկին տունը գըջել, մէկալին անունը սեցնել, մէկին-մէկալին վրան խառնապէրներ փռել—էյ չտէ, սիպէս ազգասիրական բաներ, չախ մինչի սահաթը էրկուսը:

Ասպէս, ասվածային իր օրը կանցունէր Վլատիմիւ Քառ-

փիշը: Հոցէն ետքը մէկ էրկու սահաթ քուն կըլար. քունէն զարթած—չի զարթած՝ հըռչման տեղէն կէլէր, էրեսը կըլվա-նար ու թամամ հինկին կուգար քլուպ ու մեզի կասէր՝ «Ախպար, փիթուն օրը գործի մէջ իս, կլօտ փաթլամիշ կըլայ չէ-չիտ-չէլիտ խահրերէ ու աղտաղաներէ. նեմօթելի մարդս խատիր չէ, ախատար տանճանքէն ետքը, մէկ-էրկու սահաթ էկ-լէմիշ լալու»: Տունը Վառուշին կ'ասէր. «փամիլըյ, տուն գիտիս քի ես քլուպը պօշ ժամանակ կանցնում, հապա ի: Ամենքս առուտուրական մարդիկ ինք, ռազնըյ կընելու, ծախելու բաներու վրայ կալաճի կանինք»: Ասպէս կը միթարէր մեր Վլատիմիւ Քառփիշը իրեն ու իրեն տունի մարդոցը:

Նես ուր կը մանէր՝ թիթիղ էրեսով աս քօշայէն ան քօշան կը բալէր, ես մէկ տեղ կը նստէր սուս-փուս, կլօթը վար արած, աշքերը առանց մէկին տեսնելու ման կը բերէր, մէկին հետ լաֆի չէր պոնըվիլ, շախա չէր անիլ. վրան նայողը թահմէն կանէր քի՝ ես օրթին պէթէր հիւանդ է, ես ճէպէն հաղարներ վար ձգիլ է, կորուցիլ է, ես մէկ տեղէ մէկ չար խապէր առիլ է: Ամա, երոր քիշմը առանէն լաքէյը կուգար ու կասէր իրեն աղլի пожалуйте: васъ ожидаютъ-ը, մեր Վլատիմիւ Քառփիշին քէֆին քէֆ չէր հասնիլ, մարդը ալայ մալայ կը կերպանափոխուէր. ուսեխ մնաց աղլի տրամութիւնը, թուլութիւն էրեսը, միտքի պաթածը—ալայը կը փարատուէր վրայէն, ու մեր Վլատիմիւ Քառփիշը խուշէն թեթե կը թուշէր քառթի օտան ու կը բազմէր իրեն տեղը... Ոչ մէկ սուլթան տահա անպէս քէֆով նստած չէ իրէն թախթին վրան, ինչպէս որ մեր Վլատիմիւ Քառփիշը քլուպի աթոռքին վրան, կանանչ սթօլին առջևը:

Խաղալու մէջ հս մէկ ուրիշ բան ալ տէյէմիշ արիլ իմ. թուղթ ասածդ մարդուս տայմա չի գալ, հապա՝ ատէն ատէն. մէմը պաշլայից գալու նը՝ սըրավարտի կուգայ. դադուին ալ՝ էտէ էտէ ու էփպէի ատեն հէշ չի դուրուցիլ. աս ծմեռ տալողը չի կլտնայ քի՝ էկած ծմեռ ալ պիտի տարէ, հէշ չէ: Քառթը ասպէս ատէթ ալ ունի, մէկ մանէթ կը պէրէ, էրկու մանէթ կը տանէ. հարուր մանէթ տարել կուտայ, էրկու հարուր

մանէթ տաքուել կուտայ: Տահա ուրիշ բան ալ տէյէմիշ արել իմ-
երոր մեծ քուշ տարեցիր իսէ՝ համան թուղթէ ալայ մալայ վագ
պիտ գաս. մէմալ ծեռքդ թուղթ առնելու չիս. ատ պէս-պէլի
նշան է, որ քու կորուստդ թուղթէն պիտ լայ, ասել է մու-
խայէթ պիտ լաս: Քառթի մէջ տարելը՝ վայնային տարին արած-
քեարին կլմանի, որ շատ խըթ մարդուս ծեռքը կը մնայ:

Տահա մէկ ուրիշ բան տէյէմիշ արել իմ. թօ թուղթը պաշ-
լայէ քեզի զուրցելու ու տուն ատ ատենը ստակը թօփ արա-
տապէս արիր իսէ՝ փաթ-տէյին կը դադուի զուրցելու: Քառթը
կը սիրէ, որ նարամէն առած ստակդ դուն տաս՝ կինիի, քէ-
փի, փունճի, կերուխումի ու չէշիտ-չէշիտ անառակ բաներու:
Մէկ խօսքով, քառթը քեզի կասէ՝ «ինծի խօսք տուր, որ ինքդ
քեզի եօխ կանիս, ան ատենը ես քեզի կը զուրուցիմ, չէնէ, ես
քեզի խունտումի էրես չիմ ցուցնուլ»:

Աս բաները մեր անէմի Վլատիմիռ Քառփիշը չիտէր, նա
կիտէր քի՝ պահը մէմը 800-ները ու 6000-ները պիտի թափին
վրան. ամա մէկ քանի ժամանակէն թուղթը պաշլայից նարա-
թէսս զուրցելու. չէքի ատ ութը հարուրը ու վեց հազարը
կընացին ծեռքէն, հապա՝ հետերը տարին և ան 6000-ը, որնա-
խանութը ծախիլ էր ու առիլ էր:

Օղորմելի Վառուշը ատ արալըխը քանի կերթար կը վա-
տէր ու չրախի պէս կհալէր. սուս-փուս, սիրտին ախերը ու աշ-
քին արտըսունքները կուլ տալէն, որ չիւտյ թէ գաւակները
տեսնին ու սիրտերը կտառվի ու ժամանակէ առաջ անբաղդ
ըլան: Երեսին կունը չօխտան կընացիլ էր, մայտերը անէթով
պայմոմիէ խորդածի կըլմանէին, չրախին տառցունէիր նը՝ մէկ
կաթիլը արուն չէր էրեալ մէջը: Հալաները վրան լան-լան
կախուած էին, պահը մէմը կը նեղցունէր օղորմելին. մինութ—
մինութ կը հազար ու ամէն հազածին արուն կը թուրնէր:

Չմեռուայ ինա խըզղըն տօնշնորաւորներէն մէկին (չիտիմ
հրեշտակապետ էր, չիտիմ Օվանէս-Մկրտիչին, չիտիմ սուրբ
Սարգիսին, տեղովը միտքս չէ), երոր парадный շանաները
ամեն սօխախներուն մէջ, պահը մէմը զը՝վվ կանէին, բովէդ

մըլթիսի պէս կանցնէին՝ մէջի շնորհաւորցնողներովը, մէկ տէր-
տիրով ու մէկ տիրացուով մէքամ մեռելի սունտուկ կը տա-
նէին. Վլատիմիռ Քառփիշն ալ չոր աչքերով էտէն կէրթար...

Սիրտս չի տիմացաւ. աչքս արտըսունքով իլինքցաւ: Երեսս
տառցուցի ու շուտ շուտ գնացի ճամբաս:

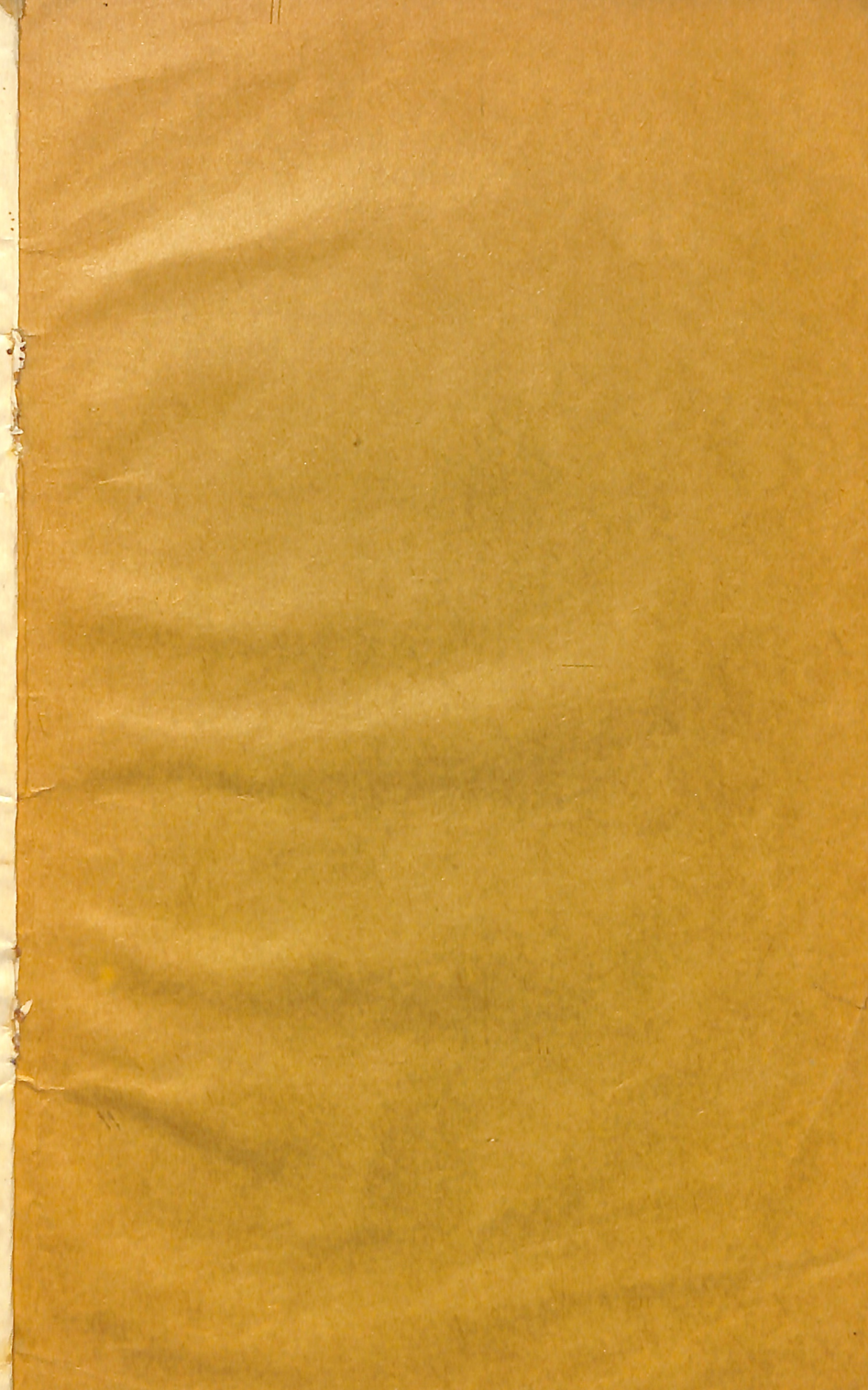
Աստուած հոգիդ լուսաւորէ արդար հոգի, անմեղ հրեշտակ,
քիպիրը հայ սայեախլու, թէմիգ սիրտ, բոլոր ազգիս պատիւ,
կենդանի. նահատակ քու սուրբ պաւտքին:

Ամա ի՞նչ կասիմ. մեր ազգին մէջը պակմս ին ինչ Վա-
ռուշները, թէք որ էրիմարդիկը տեսնել ու գին գնել գիտնային:

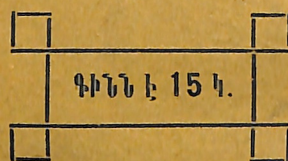
Վլատիմիռ Քառփիշը ничего себѣ, ողջ առողջ է: Իրեն
ասմունքէն, ցորեկները տայմայ Ռաստով կերթայ առուստուրական
գործեր լըմնցնելու, իրիկուններն ալ քլուպ կուգայ էկլէմիշ
ըլալու, սիրտը պանալու սապահթ-վան տանջանքներէն:

Ամա՝ չընտըխ նարա թուղթի—առխատաշները թէվէքիլի
հետը խաղի չին նստիլ, սիֆթէ պիտի իմանան՝ ստակ ունի,
չէնէ չէ: Վլատիմիռ Քառփիշնալ չիմանաք քի իրեն պատիւը
կը ցածցունէ ու համան փօթմանէն ես պումաժնիքը կը սլա-
նայ նացա աչքին. հէշ չէ: Նա սուտ-մուտէն մէկ պէտքական
թուղթ փնտոողս կըլայ պումաժնիքին մէջը ու արալըխտայ եալ
կանանշ, կապուտ, կարմիր, մազի ու ծիրանի—կօտի քուէտիթ-
քանիւրու փէշերը կը ցուցունէ նացա: Ինչ ալ լանը: Ամա ար-
մընալս՝ բան. տայմա ստակ կայ քովը: Ո՛ւրտեխէն կառնէ—
չիտիմ:

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is written in a cursive script and is mostly illegible due to fading and the texture of the paper. It appears to be a letter or a document, with several lines of text visible. The text is written in a cursive script, possibly from the 18th or 19th century. The first line is partially cut off on the left edge. The text continues down the page, with some lines being more legible than others. The overall appearance is that of an old, weathered document.

15692

2013

